2019-2020

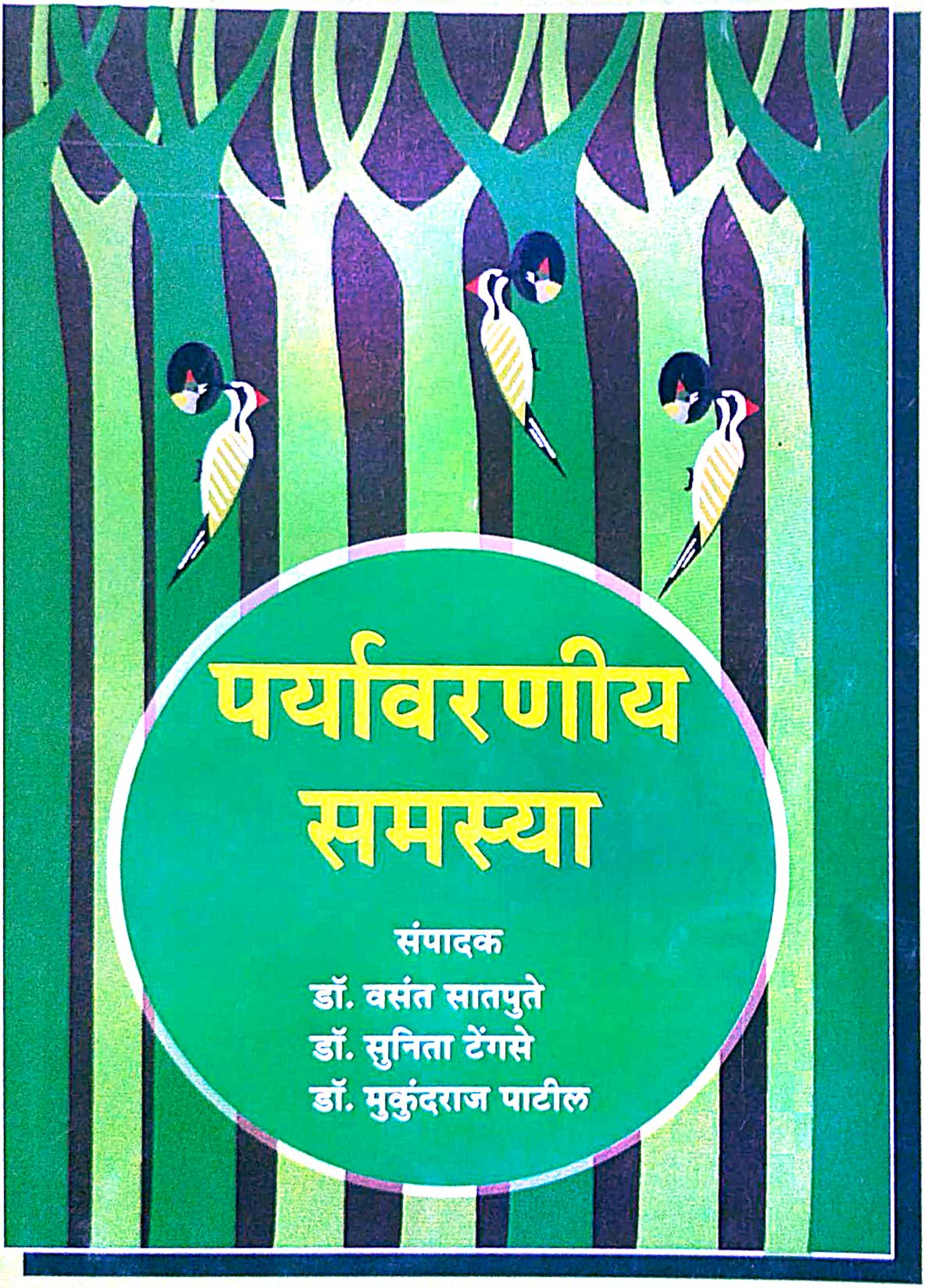

पर्यावरणीय समस्या

संपादक

डॉ. वसंत सातपुते

डॉ. सुनिता टेंगसे

डॉ. मुकुंदराज पाटील

पर्यावरणीय समस्या

Late Ramesh Warpudkar ACS College
Sonpeth
Pin-431516
Ta.Sonpeth Dist.Parbhani

:: संपादक ::

डॉ.वसंत सातपुते
डॉ.सुनिता टेंगसे
डॉ.मुकुंदराज पाटील

न्यू मॅन पब्लिकेशन
www.newmanpublication.com

ISBN: 978-81-944856-9-8

पर्यावरणीय समस्या | डॉ. वसंत सातपुते,डॉ. सुनिता टेंगसे,डॉ. मुकुंदराज पाटील

Paryavarniy Samasya | Eds. - Dr.Vasant Satpute, Dr Sunita Tengse, Dr Mukundraj Patil

© संपादक

प्रकाशक

डॉ. कल्याण गांगर्डे,

न्यू मॅन पब्लिकेशन,परभणी- ४३१४०१

मोबा. ८३२९०००७३२

Email : nmpublication@gmail.com

Web: www.newmanpublication.com

मुद्रक

स्नेहल प्रिंटर्स अंड बुक बायंडर्स, परभणी

मोबा. ९७३०७२१३९३

मुखपृष्ठ

डॉ. कल्याण गांगर्डे, परभणी

अक्षरजुळणी

स्नेहल प्रिंटर्स अंड बुक बायंडर्स, परभणी

प्रथमावृत्ती : २०२०

मूल्य. ₹ २९९/-

अंतरंग

१.भारतातील भू-अवातीचा (वाळवंटीकरणाचा) भौगोलिक अभ्यास /
दयानंद उजळंबे ०९

२.पर्यावरण संर्वधनामधील अशासकीय संस्थांचे योगदान / **अशोक मोटे** १७

३.भारतातील पर्यावरण संरक्षण धोरण आणि कायद्याचा राजकीय अभ्यास
एच.पी.कदम २३

४.पर्यावरणाचा ऱ्हास आणि मावी आरोग्य / **दिपाली पांडे** २६

५.जलव्यवस्थापन : काळाची गरज /**तेलंगे नागनाथ** ३०

६.कचरा व्यवस्थापान / **पांडुरंग पं. मुंढे** ३४

७.पर्यावरण नियंत्रणासाठी भारताचे राजकीय धोरण /भारत भो.राठोड ३७

८.पर्यावरणीय प्रदुषण कारणे व उपाय / **जाधव एस.यू.** ३९

९.व्यक्तिगत, संस्थात्मक वा गटात्मक पर्यावरण विषयक चळवळी ...
देशमुख एस.बी. ४३

१०.कचरा व्यवस्थापान / **वागडव ए.आर.** ४७

११.पर्यावरण एक सामाजिक समस्या व उपाय / **विठ्ठल हु. डुमनर** ५२

१२.परळी तालुक्यातील लोकसंख्या वाढ : एक भौगोलिक अभ्यास
व्ही.एस. चिमनगुंडे , कैलास भा. लव्हाळे ५६

१३.पर्यावरण प्रश्न आणि सार्वजनिक आरोग्य / **वशिष्ठ ग. बन** ६०

१४.पर्यावरण संतुलन आणि संरक्षणात आपली भूमिका /**संजय गायकवाड** ६८

१५.वाढते तापमान, बदलते हवामान याचा पर्यावरण व समाजव्यवस्थेवर ...
प्रतिभा अहिरे, शरद शं. गायकवाड ७४

१६.पुरग्रस्त स्थितीतील संकट आणि नियोजनात्मक उपाय /**विलास पवार** ७९

१७.पर्यावरणाचे संरक्षण व संवर्धन ही काळाची गरज /**बी. एम. काळे** ८३

१८.औरंगाबाद शहरातील घन कचरा व्यवस्थापन : एक चिकित्सक अभ्यास
गोपाळ म. गांगर्डे ८८

१९.जागतिकीकरण आणि त्याचे पर्यावरणावर झालेले परिणाम
अनिरुद्ध दे. बाबरे व पुरोषोत्तम मोरे ९५

२०.आर्थिक अरिष्ट आणि सामाजिक व नैसर्गिक पर्यावरणाचा ऱ्हास ...
मारोती मो. बामणे ९९

२१.जागतिक तापमानवाढीचे कारणे परिणाम व उपाय / **प्रांजली कदम** १०४

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS) College, Sonpeth Dist. Parbhani

अंतरंग

१.भारतातील भू-अवातीचा (वाळवंटीकरणाचा) भौगोलिक अभ्यास /
दयानंद उजळंबे ०९

२.पर्यावरण संवर्धनामधील अशासकीय संस्थांचे योगदान / **अशोक मोटे** १७

३.भारतातील पर्यावरण संरक्षण धोरण आणि कायद्याचा राजकीय अभ्यास
एच.पी.कदम २३

४.पर्यावरणाचा ऱ्हास आणि मावी आरोग्य / **दिपाली पांडे** २६

५.जलव्यवस्थापन : काळाची गरज /**तेलंगे नागनाथ** ३०

६.कचरा व्यवस्थापान / **पांडुरंग पं. मुंढे** ३४

७.पर्यावरण नियंत्रणासाठी भारताचे राजकीय धोरण /भारत भो.राठोड ३७

८.पर्यावरणीय प्रदुषण कारणे व उपाय / **जाधव एस.यू.** ३९

९.व्यक्तिगत, संस्थात्मक वा गटात्मक पर्यावरण विषयक चळवळी ...
देशमुख एस.बी. ४३

१०.कचरा व्यवस्थापान / **वागडव ए.आर.** ४७

११.पर्यावरण एक सामाजिक समस्या व उपाय / **विठ्ठल हु. डुमनर** ५२

१२.परळी तालुक्यातील लोकसंख्या वाढ : एक भौगोलिक अभ्यास
व्ही.एस. चिमनगुंडे , कैलास भा. लव्हाळे ५६

१३.पर्यावरण प्रश्न आणि सार्वजनिक आरोग्य / **वशिष्ठ ग. बन** ६०

१४.पर्यावरण संतुलन आणि संरक्षणात आपली भूमिका /**संजय गायकवाड** ६८

१५.वाढते तापमान, बदलते हवामान याचा पर्यावरण व समाजव्यवस्थेवर ...
प्रतिभा अहिरे, शरद शं. गायकवाड ७४

१६.पुरग्रस्त स्थितीतील संकट आणि नियोजनात्मक उपाय /**विलास पवार** ७९

१७.पर्यावरणाचे संरक्षण व संवर्धन ही काळाची गरज /**बी. एम. काळे** ८३

१८.औरंगाबाद शहरातील घन कचरा व्यवस्थापन : एक चिकित्सक अभ्यास
गोपाळ म. गांगर्डे ८८

१९.जागतिकीकरण आणि त्याचे पर्यावरणावर झालेले परिणाम
अनिरुद्ध दे. बाबरे व पुरोषोत्तम मोरे ९५

२०.आर्थिक अरिष्ट आणि सामाजिक व नैसर्गिक पर्यावरणाचा ऱ्हास ...
मारोती मो. बामणे ९९

२१.जागतिक तापमानवाढीचे कारणे परिणाम व उपाय / **प्रांजली कदम** १०४

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

२२.जागतिक तापमान वाढ :कारणे,परिणाम व उपाययोजना /
जयदीप सोळूंके १०९
२३.प्रदुषण : प्रकार, कारणे, परिणाम आणि उपाय / **नरसिंग आ.पवार** ११६
२४.व्यावसायीक पर्यावरण काळाची गरज / **बी. आर शिंदे** १२१
२५.व्यवसायावर पर्यावरणाचे परिणाम करणारे घटक
पवार बी. एस १२४
२६.पर्यावरण जनजागृती काळाची गरज /**अंभुरे एस. डी.** ✓ १२८
२७.ध्वनिप्रदूषण परिणाम आणि उपाय / **मानसी स. सरदेशपांडे** १३२
२८.जागतिक तापमान वाढीचा कृषी क्षेत्रावर होणारा परिणाम /
शिवकुमार के. पांचाळ १३५
२९.घनकचरा व्यवस्थापनातुन पर्यावरण संवर्धन / **सुनिता आ. टेंगसे** १३९
३०.पर्यावरण शिक्षण आणि त्याची आवश्यकता
दिपक द. जोगडे, ए. के. फाजगे , ए. पी. बर्वे १४४
३१.प्रदूषण: प्रकार, कारणे, परिणाम / **वसंत पां. सरवदे** १५०
३२.शाश्वत विकासातून पर्यावरण संवर्धन / **अशोक का. जाधव** १५४
३३.जलप्रदूषण आणि आरोग्य /**एस.जी. अन्सारी** १६०
३४.आंतरराष्टीय पर्यावरणीय वाटाघाटी / **आंधळे बी व्ही** १६३
३५.ध्वनी प्रदुषण : कारणे, परिणाम व उपाय / **मा. धो. कच्छवे** १६७
३६.औष्णिक विदयुत प्रकल्प आणि पर्यावरण /*सुरेवाड एस.जी* १७२
३७.पर्यावरण संवर्धन काळाची गरज /*सोमवंशी मुक्ता (गंगणे)* १७६
३८.जैवविविधतेचा एक चिकित्सक अभ्यास / **सुनंदा भद्रशेटे** १८१
३९.पर्यावरणाची हानी : एक गंभीर समस्या /*गोलेकर के.एम.* १८४
४०.मराठी साहित्यातील नैसर्गिक पर्यावरण / **श्रीहरी दा.चव्हाण** १८८
४१.21 वी सदी की कविता में महानगरिय,पर्यावरणीय विमर्श /
दिग्विजय टेंगसे १९२
४२.वाङ्मयीन पर्यावरण / **सखाराम बा. कदम** १९९
४३.भारतीय संस्कृति एवं पर्यावरण / **व्यास सी.पी.** २०३
४४.असंतुलन का असमंजस एवं इक्कीसवीं सदी /कुलकर्णी वनिता २०६
४५.पर्यावरणावर प्रदुषणचे होणारे परिणाम /
जी.एन.सोनटक्के, एस.एस. गव्हाणे २१०

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

२२.जागतिक तापमान वाढ :कारणे,परिणाम व उपाययोजना / जयदीप सोळूंके

२३.प्रदुषण : प्रकार, कारणे, परिणाम आणि उपाय / नरसिंग आ.पवार १०१

२४.व्यावसायीक पर्यावरण काळाची गरज / बी. आर शिंदे ११६

२५.व्यवसायावर पर्यावरणाचे परिणाम करणारे घटक पवार बी. एस १२२

२६.पर्यावरण जनजागृती काळाची गरज /अंभुरे एस. डी. १२४

२७.ध्वनिप्रदूषण परिणाम आणि उपाय / मानसी स. सरदेशपांडे १२८

२८.जागतिक तापमान वाढीचा कृषी क्षेत्रावर होणारा परिणाम / शिवकुमार के. पांचाळ १३२

२९.घनकचरा व्यवस्थापनातुन पर्यावरण संवर्धन / सुनिता आ. टेंगसे १३५

३०.पर्यावरण शिक्षण आणि त्याची आवश्यकता दिपक द. जोगडे, ए. के. फाजगे , ए. पी. बर्वे १३९

३१.प्रदूषण: प्रकार, कारणे, परिणाम / वसंत पां. सरवदे १४४

३२.शाश्वत विकासातून पर्यावरण संवर्धन / अशोक का. जाधव १५०

३३.जलप्रदूषण आणि आरोग्य /एस.जी. अन्सारी १५४

३४.आंतरराष्टीय पर्यावरणीय वाटाघाटी / आंधळे बी व्ही १६०

३५.ध्वनी प्रदुषण : कारणे, परिणाम व उपाय / मा. धो. कच्छवे १६३

३६.औष्णिक विदयुत प्रकल्प आणि पर्यावरण /सुरेवाड एस.जी १६७

३७.पर्यावरण संवर्धन काळाची गरज /सोमवंशी मुक्ता (गंगणे) १७२

३८.जैवविविधतेचा एक चिकित्सक अभ्यास / सुनंदा भद्रशेटे १७६

३९.पर्यावरणाची हानी : एक गंभीर समस्या /गोलेकर के.एम. १८१

४०.मराठी साहित्यातील नैसर्गिक पर्यावरण / श्रीहरी दा.चव्हाण १८४

४१.21 वी सदी की कविता में महानगरिय,पर्यावरणीय विमर्श / दिग्विजय टेंगसे १८८

४२.वाङ्मयीन पर्यावरण / सखाराम बा. कदम १९२

४३.भारतीय संस्कृति एवं पर्यावरण / व्यास सी.पी. १९९

४४.असंतुलन का असमंजस एवं इक्कीसवीं सदी /कुलकर्णी वनिता २०३

४५.पर्यावरणावर प्रदुषणचे होणारे परिणाम / जी.एन.सोनटक्के, एस.एस. गव्हाणे २०६ २१०

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College Sonpeth Dist. Parbhani

२६ पर्यावरण जनजागृती काळाची गरज

अंभुरे एस डी
इतिहास विभाग, कै.र.व.म.सोनपेठ

प्रस्तावना:- पर्यावरण हा शब्द मराठीत परी-धन म्हणजे आवरण यालाच पर्यावरण असे म्हटले आहे व पर्यावरणाला इंग्रजीत Environment असे म्हणतात. याचा अर्थ To surround सभोलची परिस्थीती. पर्यावरणामध्ये जैविक-अजैविक, सजिव-निर्जिव घटकाचा समावेश होतो. यात हवामान, पाणी, वनस्पती, पर्वत, प्राणी, इमारातील, रस्ते इत्यादीचा समावेश होतो. पर्यावरण हि निसर्गाची फार मोठी देणगी आहे. आठराव्या शतकापासून पर्यावरण संतूलन जपाटयाने बिगडत आहे. कारण वाढती लोकसंख्या, औद्योगिकरण, शहरीकरण वाढले. तसेच उद्योग धंदे वाढले त्यामुळे अनेक गरजा, वाढल्या, दळण-वळण, रस्ते, वाढता खनिज इंधनाचा वापर, शेती साठी रसायनाचा अति वापर, जीवन शैलीतील बदल इत्यादी घटकामुळे पर्यावरणात बदल झाला. पर्यावरण व माणूस याचा घनिष्ट सबंध आहे. माणूस हा पर्यावरणाचा भाग आहे. पर्यावरणाच्या बदलाच्या स्वरुपात माणवाचा फार मोठा वाटा आहे. कारण माणसाच्या बदलत्या राहणीमानामुळे निसर्गाचे चक्र बदलत आहे. त्यामुळे सर्पूण जगात पर्यावरणाच्या बाबतीत अनेक समस्या निर्माण झाल्या आहेत. बदलत्या पर्यावरणाचा परिणाम श्रीमंतापैक्षा गरीब घटकाला जास्त भोगावा लागतो. राष्ट्रीय मुदूयाच्या अनुशंगाने श्रीमंत राष्ट्रापेक्षा गरीब राष्ट्राला पर्यावरण बदलाचा अधिक फटका बसतो.

पर्यावरण घटकाचे प्रकार व स्वरुप:- पर्यावरण ही समस्या संपूर्ण जगात दिसून येत आहे. आपण जगाचा विचार केला तर पर्यावरण दोन प्रकारचे दिसून येतात.१) नैसर्गिक पर्यावरण २) माणव निर्मित पर्यावरण .

१) नैसर्गिक पर्यावरण : नैसर्गिक पर्यावरणात त्या देशातील स्थान, पाणी, वनस्पती, हवामान,माती, प्राणी इत्यादी घटकाचा समावेश होतो. काही देशामध्ये उष्ण वातावरण तर काही देशात हिवाळे सौम्य वातावरण आहे. या वातावरणाचा परिणाम त्या देशातील दैनंदिन जीवनामध्ये होतो. उदा. ज्या देशाला सागरी कीनारा लाभला आहे. त्या देशाला विदेशी व्यापार स्वस्त व जल मार्ग करता येतो. याचबरोबर देशाच्या आकारावरुन देखील त्या त्या देशातील पर्यावरण दिसून येते, कारण ज्या देशाचा आकार वर्तळाकार आहे. त्या देशाचे प्रशासन व व्यवस्थापन चांगले करता येते. परंतु ज्या देशाचा आकार अरुंद व लांब आहे त्या देशाचे प्रशासन व व्यवस्थापन करणे अवघड होते. पर्यावरणाचा नैसर्गिक तिसरा घटक हवामान आहे. जेथे उष्ण, आर्द्र हवामान आहे तेथे रबर चहा, कापूस, ऊस तर जेथे समशितोष्ण हवामान आहे त्या प्रदेशात गहू, ज्वारी, मका, किंवा ज्या प्रदेशात जास्त प्रर्जन्य होते त्या प्रदेशात उतरते

Late Ramesh Warpudkar ... Sonpeth Pin-431516 Tq.Sonpeth Dist.Parbhani

छपर असलेले घर. थंड प्रदेशात लोकरीचे जाड कपडे अशा प्रकारे माणवाच्या शारिरिक व बोध्दीक परिणाम होतो. म्हणून पर्यावरणाचा हवामान हा घटक अवश्यक आहे. नैसर्गिक पर्यावरणात पुढचा घटक मृद्र(माती)हा आहे. ज्या भागात सुपिक जमिन आहे. त्या ठिकाणी पिकाचे उत्पन्न वाढते व कृषी चा विकास होतो. परंतु डोंगरी भागात कृषी उत्पन्न कमी होते. तेथे पर्यावरणाचा प्रश्न उध्दभोवतो. नैसर्गिक पर्यावरणात पाण्याचे महत्व सांगितले आहेत. पृथ्वी वर ७१ टक्के पाणी आहे. परंतु ज्या प्रदेशामध्ये मैदानी भागात असलेल्या मोठया नदया अनेक बाबतीत महत्वाच्या ठरतात. कारण तेथे नद्याचे पिण्यासाठी गोड पाणी, शेतीसाठी, उद्योगासाठी वापरले जाते. त्यामुळे तेथिल माणवी जीवनाचा विकास होतो तेथे अधिक संपन्नता निर्माण होते. परंतु ज्या भागात पाण्याचा स्त्रोत नाही. तेथे माणवी विकास होत नाही. त्यामुळे पर्यावरणाच्या घटकामध्ये पाण्याचे महत्व आहे. नैसर्गिक पाण्यानंतर नैसर्गिक घटकामध्ये प्राण्यांचा समावेश होतो. पृथ्वीतलावर विविध प्रकारचे प्राणी, पक्षी किटक आहेत हि आपल्याला नैसर्गिक देनगी आहे. माणसाच्या विकासामध्ये प्राण्याचा फार मोठा उपयोग होत असतो. प्राण्या पासून शेतीचे काम, प्रवास, अन्न, मांस, दुध, तुप, लोकर, कातडी सर्वक्षण इत्यादी मिळते. परंतु काही देशात प्राण्याचे प्रमाण कमी असते किंव्हा मानव प्राण्याची जास्त प्रमाणात कत्तल करत आहे.त्यामुळे पृथ्वी तलावरील कांही प्राणी नष्ठ होण्याच्या मार्गावर आहेत त्यामुळे तेथे पर्यावरण र्‍हास पावत आहे. प्राचिन काळात प्राणी पुजा होत होती. तसेच प्राण्याला पशुधन समजले जात. शेती नंतर पशुधनाला महत्व होते. त्यामुळे पर्यावरणात प्राण्याला महत्व आहे. प्राण्यानंतर नैसर्गिक पर्यावरणाच्या घटकामध्ये वनस्पतीला महत्व आहे. अरंण्यातील लाकूड तोड व्यवसाय चालतो. गवताळ प्रदेशात पशुपालन व्यवसाय चालतो. फुलांच्या झाडावरुन सुगंध मिळतो. वृक्षामुळे प्रजर्न्याचे प्रमाण टिकूण राहते, ऑसिजन मिळते कांही वनस्पती पासून औषध निर्मीती होते. म्हणून प्राचीन काळात वृक्षपुजा केली होते. आजही सन-उत्सवाच्या दिवशी वृक्षाची पुजा केली जाते. भारतीय आर्युवेद वृक्षावर आधारीत आहेत. वरील नैसर्गिक पर्यावरणाचे घटक दिसून येतात.

२) माणव निर्मित पर्यावरण

माणवाचे निसर्गाशी सबंध आल्यामुळे माणव निर्मीत पर्यावरण घटकाची निर्मिती झाली आहे. सपूंर्ण प्राण्यात माणव हा क्रियाशिल घटक असुन त्याच्या विविध क्रियामुळे अनेक बदल झाला आहे. यातुन नविन माणव निर्मित पर्यावरण घटक निर्माण झाले आहेत. यात लोकसंख्या व वसाहती हा एक घटक दिसुन येतो. कारण माणव हा समाज प्रिय प्राणी असल्यामुळे मानसाने आश्मयुगापासुन ते शेतीच्या शोधा पर्यंत विकास केला. शेतीमुळे माणव हा वसाहत करुन राहु लागला. यात कांही प्रदेशात जास्त लोकसंख्या तर काही प्रदेशात कमी लोकसंख्या असलेल्या वसाहती निर्माण झाल्या. (देश निर्माण झाले) देशात ग्रामीन वसाहती व शहरी वसाहती निर्माण

झाल्या. लोकसंख्या वाढल्यामुळे शहरामध्ये पर्यावरणाच्या बाबतीत अनेक समस्या निर्माण झाल्या (बेकारी, प्रदुशन, गोंगाट , शहरीकरण, पाणी प्रश्न, दळण वळण, वाहतुक) यावरुन लोकसंख्या माणव निर्मित पर्यावरण दिसुन येते, वाहतुक हे सुध्दा माणव निर्मीत पर्यावरण आहे. औद्योगिक क्रांती मुळे रस्ते, जलमार्ग, वायुमार्ग, साधने वाढले. परंतु रस्ते वाहतुक साधनांचा दुरउपयोग झाल्यामुळे पर्यावरण बिघडले. याचं बरोबर आधुनिक काळात दळण वळणाच्या साधनात बराच बदल झाला. दळण वळण म्हणजे एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी संदेश किंव्हा माहिती पोहचणे असे म्हणतात. यात रेडिओ, टि.व्ही, टेलीफोन, तारायंत्रे, मोबाईल, फेसबुक, फॅक्स, इत्यादी संदेश वाहण माणव निर्मित पर्यावरणाचे घटक आहेत. अनेक देशांनी तंत्रज्ञान विकास घडुन आणला. औद्योगिक क्षेत्र, कृषी, वाहतुक उर्जा, सौर,जल, अनु, ओकाश इत्यादी क्षेत्रात फार मोठे संशोधन झाले. या सर्व संशोधनात बदल झाला आहे. माणव निर्मात पर्यावरणात धर्म व संस्कृतीचा समावेश आहे. कारण धर्म हा माणसाला एकत्र आणतो व माणसात फुट पाडतो. धर्मामुळे दोन देशात युध्द देखील झाले आहे. धर्मामुळे प्रत्येक व्यक्ती आपल्या संस्कृती व धर्म टीकून ठेवण्यासाठी पर्यावरणात बदल करतो.

पर्यावरण जनजाग्रती:-

पर्यावरण जनजागृती व पर्यावरण रक्षणासाठी जागतिक स्थरावर अनेक परिषदा घेण्यात येत आसल्या तरी पर्यावरणाच्या बाबतीत प्राचीन काळातील लोकांनी फार मोठी काळजी घेतली होती. उदा. सिंधू संस्कृतीची नगर रचना पाहिली तर तेथील रस्ते, नाल्या, घरे, सांडपाणी व्यवस्था, रस्त्यावरील दिवे नगर स्वच्छता प्रदूषण मुक्त होते. त्याचबरोबर मध्ययुगीन काळामध्ये किल्ले, मंदीरे, राजवडे पर्यावरणाचा अभ्यास करुन बांधलेले आहेत. पुरातन शास्त्रात पर्यावरणाचा अभ्यास दिसून येतो. अनेक संतानी पर्यावरणाच्या बाबतीत जनजाग्रती केली. नैसर्गिक तत्वानुसार पर्यावरण व्यवस्था संतुलन ठेवण्याचे निर्सगात क्षमता आहे. परंतु माणसाने निर्सग हस्तक्षेप केला तेव्हा पर्यावरण जन जागृती गरज वाटू लागली.

पर्यावरण चांगले ठेवायचे झाले तर आपल्याला लोकसंख्या नियंत्रीत ठेवावी लागेल. कारण लोकसंख्या वाढीमुळे अन्य-धान्य, पाणी आरोग्य, राहण्याचे घर, शिक्षण, शहरीकरण, इत्यादी समस्या वाढल्या आहेत. अन्यधान्य वाढीमुळे मोठे प्रमाण खत औषधाचा वापर आरोग्य समस्या वाढली. अती पाण्याच्या वापरामुळे भु-जल पातळी खोल गेली. तेव्हा पर्यावरण जनजागृती साठी प्रथम १९७२ मध्ये स्टॉक होम येथे जागतिक परिषदेत पर्यावरण समस्यावर सर्वाधिक चर्चा झाली. यानंतर ३ जून १९९२ते १४ जून१९९२ रिओ-डी- जानीरुड(ब्राझील) येथील परिषदेत १५७ देशांनी भाग घेतला. यानंतर १९९२ ला जपान मधील क्लोटो येथे परिषद झाली. त्यानंतर दक्षिण अफ्रिकेत जोहान्सबर्ग २६ ऑगस्ट २००२ ला परिषद झाली. अशा

प्रकारे जागतिक स्थरावर व देशा अंतर्गत अनेक घटकातून पर्यावरण जनजागृती केली जाते.

समारोप:- आज पर्यावरणाच्या बाबतीत अनेक देशात मोठ्या प्रमाणात समस्या दिसून येत आहेत. त्यामुळे पर्यावरणाच्या बाबतीत शासन अनेक कायदे करत आहे. परंतू आपण पर्यावरणासाठी आपण किती योगदान देत आहोत हे महत्वाचे आहे. कारण पर्यावरणाची सर्व बाजूनी काळजी घेण्याची जबाबदारी प्रत्येक व्यक्तीची आहे. आज शासनाने प्रत्येक घरी स्वच्छालय बांधले असले तरी. प्रत्येक गावातील लोक गावाच्या बाहेर रस्त्याच्या बाजूला स्वच्छलयास बसतात. त्याठिकाणी आपणच प्रदूषण निर्माण करत आहोत. तेव्हा शासनाने कितीही कायदे केले. शासकीय योजना राबवली तरी पण आपल्यालाच आपले पर्यावरण रक्षण करावे लागेल.

संदर्भ:-

१) डॉ जयकुमार मगर, पर्यावरणशास्त्र परिचय , विद्या प्रकाशन, नागपूर पान . न ९८
२) पायाभुत अभ्यासक्रम- ना.या.डोळे
३) डॉ ना.य डोळे, पायाभुत अभ्यासक्रम, विद्या बुक्स पब्लिशर्स औरंगाबाद. १९९९
४) पर्यावरण- डॉ.अमोल चव्हाण.

□□□

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

डॉ.वसंत सातपुते : कै.रमेश वरपुडकर महाविद्यालय सोनपेठ येथे इंग्रजी विभाग प्रमुख व प्राचार्य म्हणुन कार्येरत आहेत. स्वा.रा.ती.मराठवाडा विद्यापीठाच्या इंग्रजी अभ्यास मंडळावर त्यांनी १० वर्षे सदस्य म्हणुन कार्य केले आहे. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली पाच संशोधक विद्यार्थ्यांनी विद्यावाचस्पती (Ph.D) पदवी संपादन केली असुन आठ संशोधक विद्यार्थी कार्य करत आहेत. त्यांनी सहा पुस्तकांचे संपादन केले असुन त्यांचे चाळीस संशोधन लेख विविध मासीके व पुस्तकातुन प्रकाशीत झालेली आहेत. त्यांनी राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील परीषादेत शोधनिबंधाचे सादरीकरण केलेले असुन विद्यापीठ अनुदान आयोगाचा एक लघुशोध प्रकल्प पुर्ण केलेला आहे.

डॉ.सुनिता टेंगसे : कै.रमेश वरपुडकर महाविद्यालय सोनपेठ जि.परभणी येथे समाजशास्त्र विभाग प्रमुख म्हणुन त्या गेली २० वर्षे कार्येरत आहेत. स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ नांदेड अंतर्गत (Ph.D) संशोधक मार्गदर्शक म्हणुन चार विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करत आहेत. विद्यापीठाच्या समाजशास्त्र अभ्यास मंडळावर सदस्य म्हणुन त्यांनी २०१२ ते २०१७ या कालावधीत कार्य केलेले आहे. त्यांनी ५० संशोधन लेख विविध मासीके व पुस्तकातुन प्रकाशीत केलेली आहेत. राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील परीषदेत त्यांनी शोधनिबंधाचे सादरीकरण केलेले असुन त्यासाठी त्यांना UGC ने Travel Grants मंजुर केलेला आहे. Women Studies हा त्यांचा संशोधनाचा विषय आहे.

डॉ. मुकुंदराज पाटील : हे कै.रमेश वरपुडकर महाविद्यालय सोनपेठ येथे वनस्पतीशास्त्र विभागात विभागप्रमुख म्हणुन कार्यरत आहेत. त्यांची आजपर्यंत २५ शोध निबंधं प्रकाशीत झाले आहेत. तसेच त्यांनी ३ पुस्तके लिहिली असून एक पुस्तक संपादीत केलेले आहे. त्यांनी यू.जी.सी.चा एक लघुशोध प्रकल्प पूर्ण केलेला आहे. त्यांना स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड चे संशोधक मार्गदर्शक म्हणुन मान्यता मिळालेली असुन दोन विद्यार्थी त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली (Ph.D) करत आहेत.

NEW MAN
PUBLICATION
www.newmanpublication.com
PARBAHNI / AURANGABAD / MUMBAI

ISBN 978-81-944856-9-8
₹ 299/-
9 788194 485698
www.newmanpublication.com